

Wiedza młodzieży powiatu lubaczowskiego na temat dojrzewania płciowego

Anna Agata Kremska¹, Elżbieta Kraśnianin¹, Bernadeta Kołodziej¹, Romana Wróbel¹, Marzena Majdan²

¹ Instytut Położnictwa i Ratownictwa Medycznego, Uniwersytet Rzeszowski

² Absolwentka Instytutu Położnictwa i Ratownictwa Medycznego, Uniwersytet Rzeszowski

Kremska AA, Kraśnianin E, Kołodziej B, Wróbel R, Majdan M. Wiedza młodzieży powiatu lubaczowskiego na temat dojrzewania płciowego. Med Og Nauk Zdr. 2015; 21(3): 317–321. doi: 10.5604/20834543.1165360

Streszczenie

Cel pracy. Celem pracy była ocena wiedzy młodzieży szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych na temat okresu dojrzewania, a także przedstawienie zagadnień związanych z rozwojem seksualności w tym czasie.

Materiał i metoda. Badania przeprowadzono w Publicznym Gimnazjum nr 1, Liceum Ogólnokształcącym i Zespole Szkół w Lubaczowie w województwie podkarpackim. Skierowano 190 kwestionariuszy ankiety do losowo wybranej grupy młodzieży gimnazjalnej oraz ponadgimnazjalnej.

Wyniki. Głównymi źródłami wiedzy na temat seksualności, zmian zachodzących w okresie dojrzewania jest Internet oraz szkoła. Znajomość przebiegu cyklu miesięczkowego potwierdziło 57% uczniów. Zdecydowanie częściej uczniowie liceum, technikum orientują się w prawidłowej terminologii dotyczącej jajczkowania.

Wnioski. Kobiety potrafią prawidłowo określać pierwszy dzień cyklu miesięczkowego. Uczniowie szkoły zawodowej posiadają najniższy poziom wiedzy na temat jajczkowania. Gimnazjaliści oraz wychowankowie szkoły zawodowej wykazują najniższy poziom wiedzy na temat dni płodnych kobiety. Internet, literatura oraz szkoła są głównymi źródłami wiedzy młodzieży na temat seksualności oraz zmian zachodzących w okresie dojrzewania.

Słowa kluczowe

młodzież, owulacja, wpływ rodziny, dojrzewanie

WPROWADZENIE

Adolescencja pochodzi od łacińskiego czasownika *adolescere*, oznaczającego „rosnąć” lub „zbliżać się do pełnej dojrzałości”. Dojrzewanie obejmuje zarówno rozwój fizyczny, jak i psychiczny. Adolescencja w sensie fizycznym oznacza osiągnięcie dojrzałej budowy ciała oraz rozwoju cech fizycznych, charakterystycznych dla dojrzałej osoby. Dojrzałości umysłowej powinna towarzyszyć dojrzałość seksualna, emocjonalna i społeczna. Spośród wszystkich faz rozwojowych okres dojrzewania stanowi, zdaniem wielu badaczy, szczególnie ważną fazę w życiu człowieka. Prawidłowe przejście okresu dojrzewania, nauczenie się adekwatnych sposobów radzenia sobie, korzystanie ze zdobytej wiedzy o seksualności stanowią gwarancję zarówno dalszego indywidualnego rozwoju, jak i zdrowia [1].

Podczas dojrzewania psychoseksualnego dochodzi do identyfikacji z płcią. Optymalne warunki do identyfikacji mają miejsce wówczas, gdy dojrzewająca dziewczynka ma dobrą więź uczuciową z obojgiem rodziców, a członkowie rodziny potrafią wzajemnie okazywać sobie uczucia, np. poprzez przytulanie. Ważne jest, aby wychowywała się w udanym, ciepłym środowisku rodzinnym, ponieważ wtedy będzie akceptowała swoją płć i przeobrażenia ciała [2,3,4]. Matka w życiu córki pełni wyjątkową rolę, ponieważ jest dla niej najważniejszym wzorem kobiecości. Dziewczynka, stając się kobietą, uczy się, naśladując zachowania matki [5]. Rozwijającą się seksualność dziewczynki w okresie dojrzewania

jest doświadczana przez nią głównie jako pragnienie więzi uczuciowej, na zewnątrz przejawiającej się jako dążenie do bliskości. Pragnienia seksualne są wówczas nieświadome. Dezintegracja seksualna przejawia się głównie poprzez zaprzeczenie seksualności i poszukiwanie relacji opartych na więzi oraz bezpieczeństwie. Około 16. roku życia stany pobudzenia seksualnego dochodzą do świadomości dziewczynki. Początkowo pojawiają się wizje romantycznych związków z chłopcami. Następnie pragnienia seksualne w wyniku nawiązywania kontaktów z płcią przeciwną stają się coraz bardziej świadome i akceptowane [6].

Rzeczywistość psychoseksualna młodzieży może zostać zakłócona w przypadku przyśpieszenia lub opóźnienia dojrzewania płciowego. Chłopcy szybciej dojrzewający są podziwiani przez rówieśników. Ma to związek z ich męską sylwetką ciała i siłą fizyczną, co przekłada się zarówno na kontakty z płcią przeciwną, jak również na sukcesy w sporcie. Wiele badań dowodzi, że późno dojrzewający chłopcy częściej bywają spięci, nadmiernie się kontrolują, nie wierzą w swoje siły [2]. Tacy mężczyźni w relacjach heteroseksualnych bywają zamknięci w sobie, ujawniają postawy lękowe, depresję. W przypadku dziewcząt mamy do czynienia z odwrotnym zjawiskiem, tzn. dziewczęta wolniej dojrzewające są bardziej akceptowane w grupie rówieśniczej aniżeli szybciej dojrzewające. Mimo tego osoby późno dojrzewające mają gorszy obraz samego siebie, są bardziej przewrażliwione na punkcie własnej osoby, czują się odrzucone przez innych. Dziewczęta wcześniej rozpoczynające miesiączkowanie często nie mogą zaakceptować własnej płci, negatywnie reagują na to zjawisko, są też często zakłopotane i niepokoją się z tego powodu. Warto dodać, iż zaniepokojenie jest tym większe, im większa jest niewiedza na ten temat. Nawet w późniejszym okresie życia dziewczęta te mają negatywny stosunek do miesiączkowania, są bardziej

Adres do korespondencji: Anna Agata Kremska, Instytut Położnictwa i Ratownictwa Medycznego, Uniwersytet Rzeszowski, ul. Pigoń 6, 35-310 Rzeszów
E-mail: baranna09@tlen.pl

Nadesłano: 1 grudnia 2014; zaakceptowano do druku: 24 marca 2015

nieśmiało niż inne dziewczęta [7, 8]. Wcześnie dojrzewające dziewczynki mają większą tendencję do niezadowolenia ze swego ciała niż późno dojrzewające. Często padają też ofiarą żartów o treści seksualnej [2]. Powodem jest społecznie lansowany obraz kobiety nadmiernie szczupłej, tymczasem dziewczęta w okresie dojrzewania gromadzą w okolicach bioder, pośladków, brzucha podskórną tkankę tłuszczową, co nadaje im sylwetce bardziej krągłe kształty [7, 8]. Z badań prowadzonych w zachodniej Kenii dowiadujemy się o licznych problemach dojrzewających tam dziewczynek. Tamtejsza ludność traktuje wystąpienie miesiączki jako tajemnicę, która rodzi strach i wstyd przed niekontrolowanym wyciekaniem krwi z pochwy, powodującym zabrudzenie ubrania. Tamtejsza młodzież nie jest przygotowana do wkraczania w dorosłe życie, a kultura naraża dziewczynki na poczucie wstydu i przyczynia się do niskiej samooceny [9].

CEL PRACY

Celem pracy było określenie poziomu wiedzy młodzieży szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych na temat fizjologii okresu dojrzewania płciowego, a także przedstawienie zagadnień związanych z rozwojem seksualności chłopców oraz dziewczynki.

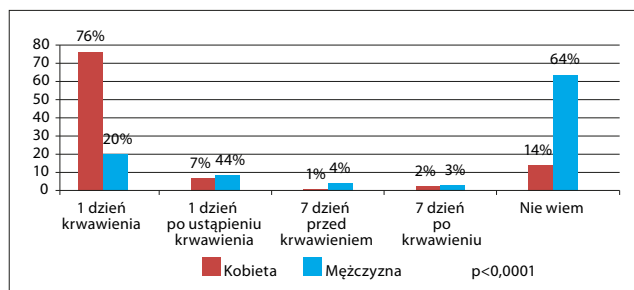
MATERIAŁ I METODA

Badanie przeprowadzono w okresie od grudnia 2011 roku do stycznia 2012 roku z użyciem kwestionariusza ankiety skonstruowanego specjalnie dla niniejszej pracy. Wśród 190 badanych uczniów było 121 dziewcząt i 69 chłopców, w wieku od 13. do 19. roku życia. Badania zostały przeprowadzone w Publicznym Gimnazjum nr 1, Liceum Ogólnokształcącym i Zespole Szkół w Lubaczowie, po wcześniejszym uzyskaniu zgody dyrekcji ww. placówek, wychowawców klas oraz badanej młodzieży. Udział był dobrowolny i anonimowy. Ankieta zbierała dane dotyczące: płci, wieku, miejsca zamieszkania i szkoły, do której dany uczeń uczęszczał, a także odnosiła się do cyklu miesięczkowego kobiety, a w tym do źródeł wiedzy respondentów na temat okresu dojrzewania. Do analizy statystycznej wykorzystano program IBM SPSS Statistics 20. Do zbadania istnienia zależności między badanymi cechami użyto testu niezależności Chi – kwadrat (χ^2). Przyjęto poziom istotności $p < 0,05$, wskazujący na istnienie istotnych statystycznie różnic bądź zależności.

WYNIKI

Wśród badanej młodzieży było 121 (64%), kobiet i 69 (36%) mężczyzn. Badana młodzież reprezentowała trzy grupy wiekowe. Grupę wiekową 13–15 lat reprezentowały 22 (12%) osoby, grupę 16–18 lat 135 (71%) osób, zaś w wieku 19 i powyżej były 33 (17%) badane osoby. Największą grupę stanowili uczniowie liceum (35%), a dalej uczniowie gimnazjum i technikum (po 23%). Najmniej ankietowanych uczyło się w szkole zawodowej (19%). Ponadto 49% to osoby, które jako miejsce zamieszkania podały miasto, natomiast 51% badanych pochodziło ze wsi.

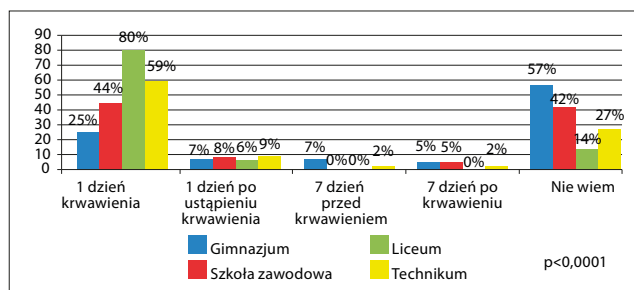
Znajomość przebiegu cyklu miesięczkowego potwierdziło 57% młodzieży. Mimo to większość z nich nie potrafiła

Rycina 1. Płeć a prawidłowe określenie pierwszego dnia cyklu miesięczkowego

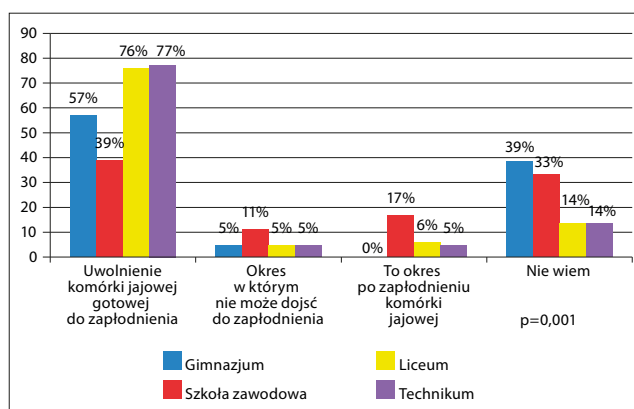
poprawnie określić, który dzień jest pierwszym dniem cyklu. Analiza statystyczna powyższej opinii pozwoliła na ustalenie, że to kobiety posiadają wyższy poziom wiedzy na temat określania pierwszego dnia cyklu ($p < 0,0001$) (ryc. 1).

Istotna statystycznie okazała się zależność między profilem szkoły a znajomością początku cyklu miesięczkowego – zdecydowanie częściej uczennice liceum i technikum odpowiadały prawidłowo na to pytanie ($p < 0,0001$) (ryc. 2).

Rycina 2. Profil szkoły a znajomość pierwszego dnia cyklu miesięczkowego

Z podaniem definicji jajczkowania młodzież również miała problemy, dlatego poddano materiał analizie statystycznej i okazało się, że zdecydowanie częściej uczniowie liceum i technikum orientowali się w prawidłowej terminologii, dotyczącej jajczkowania ($p = 0,001$) (ryc. 3).

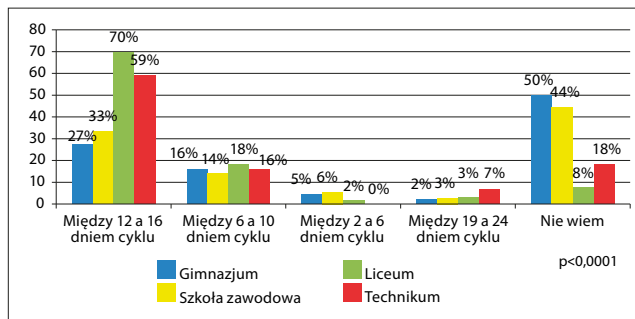

Rycina 3. Profil szkoły a znajomość terminu jajczkowania

Stwierdzono istotną statystycznie relację między znajomością definicji jajczkowania, a płcią – zdecydowanie częściej kobiety posiadały większą wiedzę na temat jajczkowania ($p = 0,001$).

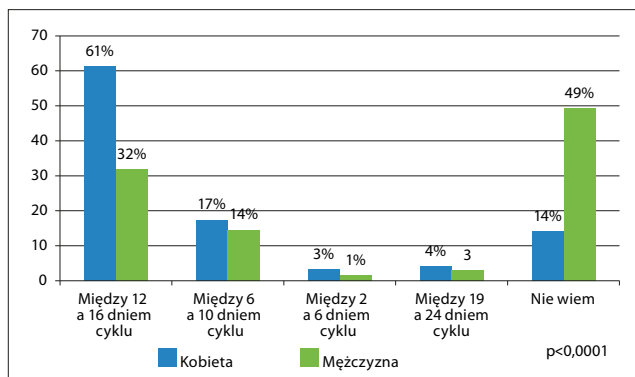
Wykazano istnienie zależności pomiędzy płcią a poprawnym określeniem terminu *owulacja* – to kobiety odpowiadały poprawnie na to pytanie ($p < 0,0001$).

Młodzież z liceum oraz technikum zdecydowanie częściej odpowiadała prawidłowo na pytanie dotyczące dni cyklu, w których dochodzi do zapłodnienia komórki jajowej ($p < 0,0001$) (ryc. 4).

Rycina 4. Profil szkoły a znajomość dni płodnych

Badania wykazały, że istotnie częściej kobiety potrafią ocenić, które dni cyklu są dniami płodnymi ($p < 0,0001$) (ryc. 5).

Rycina 5. Płeć a znajomość dni płodnych kobiety

Młodzież pochodząca z liceum (98%) oraz technikum (93%) uważała, że możliwe jest zajście w ciążę podczas pierwszego stosunku. Wykazano istnienie statystycznej zależności między typem szkoły a aprobatą tego twierdzenia ($p < 0,0001$).

Na pytanie o to, skąd młodzież czerpie informacje na temat pokwitania, ankietowani odpowiedzieli: z Internetu (68%), szkoły (60%), od rówieśników (33%), od rodziców (32%), z mediów (30%), z literatury (16%), od lekarza ginekologa (14%), od położnej (7%). Dowiedziano, że typ szkoły miał związek z wiedzą na temat okresu dojrzwania ($p < 0,0001$) (tab. 1).

Tabela 1. Szkoła jako źródło informacji na temat okresu dojrzwania.

Profil szkoły	Szkoła jako źródło informacji na temat okresu dojrzwania		Razem	Analiza statystyczna
	tak	nie		
	N (%)	N (%)	N (%)	
Gimnazjum	24 (55%)	20 (45%)	44 (100%)	$\chi^2 = 20,93$ $p < 0,0001$
Szkoła zawodowa	12 (33%)	24 (67%)	36 (100%)	
Liceum	52 (79%)	14 (21%)	66 (100%)	
Technikum	26 (59)	18 (41%)	44 (100%)	
Razem	114 (60%)	76 (40%)	190 (100%)	

Literatura nie stanowiła rzetelnego źródła wiedzy dla młodzieży na temat okresu dojrzwania ($p = 0,005$) (tab. 2).

Tabela 2. Literatura jako źródło informacji na temat okresu dojrzwania.

Profil szkoły	Literatura jako źródło informacji na temat okresu dojrzwania		Razem	Analiza statystyczna
	tak	nie		
	N (%)	N (%)	N (%)	
Gimnazjum	4 (9%)	40 (91%)	44 (100%)	$\chi^2 = 12,86$ $p = 0,005$
Szkoła zawodowa	3 (8%)	33 (92%)	36 (100%)	
Liceum	19 (29%)	47 (71%)	66 (100%)	
Technikum	4 (9%)	40 (91%)	44 (100%)	
Razem	30 (16%)	160 (84%)	190 (100%)	

Stwierdzono istotną zależność pomiędzy płcią a poszukiwaniem wiedzy na temat okresu pokwitania w Internecie ($p = 0,047$) (tab. 3).

Tabela 3. Internet jako źródło informacji na temat dojrzwania.

Płeć	Internet jako źródło informacji na temat dojrzwania		Razem	Analiza statystyczna
	tak	nie		
	N (%)	N (%)	N (%)	
Kobieta	76 (63%)	45 (37%)	121 (100%)	$\chi^2 = 3,952$ $p = 0,047$
Mężczyzna	53 (77%)	16 (23%)	61 (100%)	
Razem	129 (68%)	61 (32%)	190 (100%)	

DYSKUSJA

Okres dojrzwania to czas dynamicznych zmian całego organizmu. Dochodzi wówczas do rozwoju w sferze uczuciowej, psychicznej oraz społecznej. Okres ten liczy się od momentu wystąpienia zmian biologicznych typowych dla danej płci (np. u dziewczynek: znaczne powiększenie się macicy i jajowodów, pojawienie się tkanki tłuszczowej w wargach sromowych; u chłopców: wzrost jąder). Trwa około 8 lat (od około 10. do około 18. roku życia), przy czym u dziewczynki rozpoczyna się zwykle 2 lata wcześniej niż u chłopców. W tym czasie dochodzi do wzrostu popędu seksualnego oraz zwiększa się zainteresowanie kontaktami seksualnymi [2].

Podstawowym założeniem niniejszej pracy było zbadanie poziomu wiedzy młodzieży szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych na temat fizjologii okresu dojrzwania płciowego.

Wyniki przeprowadzonych badań potwierdzają wcześniej założoną hipotezę – młodzież wykazuje niski poziom wiedzy na temat funkcjonowania układu rozrodczego. Dorastająca młodzież posiada błędne wiadomości na temat anatomii i fizjologii własnego ciała, czy też ciała partnera/partnerki. Tymczasem odpowiedni zasób wiedzy jest niezbędny, aby świadomie decydować o podejmowaniu kontaktów seksualnych i utrzymaniu zdrowia seksualnego. Znajomość przebiegu cyklu miesięczkowego potwierdza 57% młodzieży. Analiza statystyczna pozwoliła ustalić, że 76% kobiet oraz 19% mężczyzn poprawnie określa pierwszy dzień cyklu ($p < 0,0001$). W badaniu Huras i wsp. można dopatrzeć się podobnych wyników. 82% młodzieży znało przebieg cyklu miesięczkowego, niestety, deklarowana wiedza również była bardzo powierzchowna, ponieważ młodzież nie mogła sobie poradzić z odpowiedzią na podstawowe pytanie, tj. czy pierwszy dzień cyklu to pierwszy dzień miesiączki [11]. Według

Biskupskiej i wsp. studenci studiów stacjonarnych pierwszego stopnia położnictwa i pielęgniarstwa potrafią prawidłowo nazwać gonadę żeńską i męską, odpowiednio 86 i 89 osób; fazy cyklu miesięczkowego wymieniły 74 osoby; długość życia komórki jajowej i plemnika znały odpowiednio 52 i 43 osoby [12]. Nieco odmiennie wyniki otrzymała Deluga i wsp. – w badaniu respondentki określiły swoją wiedzę na temat cyklu miesięczkowego na poziomie dobrym i dostatecznym. Wiele nieprawidłowych odpowiedzi dotyczyło czasu przeżycia komórki jajowej po owulacji oraz częstości występowania owulacji w prawidłowym cyklu miesięczkowym [13].

Na podstawie przeprowadzonego badania stwierdzono, iż z podaniem znaczenia terminu „owulacja” kobiety nie miały problemu (74% odpowiedziało, że to jest proces uwolnienia dojrzałej komórki jajowej), a jedynie 8% nie znało tego terminu. Natomiast w grupie badanych mężczyzn częściej padały niepoprawne odpowiedzi: 13% uważało, że jest to miesiączka, 12% twierdziło, że to proces zapłodnienia komórki jajowej, 28% nie wiedziało co to za termin. Huras i wsp. otrzymali podobne wyniki. W ich badaniach 52,1% dziewcząt oraz 40,7% chłopców podało właściwą definicję owulacji. Niestety, były również złe odpowiedzi, tj. określenie owulacji jako krwawienia miesięczkowego (18%), 24% badanych nie znało odpowiedzi na to pytanie [11]. Z analizy badań przeprowadzonych przez Rao i wsp. wynika, że młodzież pochodząca z Karnataka posiadała bardzo niski poziom wiedzy na temat owulacji, zapłodnienia, pierwszych objawów ciąży, ale program dotyczący edukacji seksualnej, który został wdrożony w tamtejszej miejscowości, przyniósł pożądane zmiany w zakresie wiedzy o zdrowiu reprodukcyjnym wśród dziewcząt. Po programie istotnie ($p < 0,001$) wzrósł poziom wiedzy kobiet na temat płodności [14]. W badaniu własnym stwierdzono istotną statystycznie relację pomiędzy znajomością definicji jajczkowania a płcią – zdecydowanie częściej kobiety posiadają większą wiedzę na temat jajczkowania ($p = 0,001$).

Zajście w ciążę jest możliwe w okresie płodnym kobiety. Okresem płodnym nazywamy ok. 4 dni w jednym cyklu miesięczkowym, a wynika to z tego, że komórka jajowa zachowuje zdolność do zapłodnienia przez 6–8 h po uwolnieniu z pęcherzyka Graafa, które u dojrzałej płciowo kobiety następuje ok. 14. dnia cyklu miesięczkowego. Czas przeżycia plemników wynosi ok. 2 dni [15]. W badaniu własnym 18% mężczyzn podaje błędną odpowiedź, 49% nie wie, w których dniach cyklu miesięczkowego istnieje możliwość zajścia w ciążę. O wiele lepiej przedstawiają się wyniki grupy kobiet – 61% znało dni płodne. Prawie 50% młodzieży z gimnazjum oraz szkoły zawodowej nie jest w stanie powiedzieć, w których dniach dochodzi do zapłodnienia. Zdecydowana większość ankietowanych z liceum (98%), technikum (93%) uważała, że możliwe jest zajście w ciążę podczas pierwszego stosunku. Badania Ekelina i wsp. pokazują, że wśród szwedzkiej młodzieży znacznie więcej mężczyzn niż kobiet uważało, że możliwe jest zajście w ciążę po miesiączce ($p < 0,01$). Odwrotnie było w przypadku stwierdzenia, że dochodzi do zapłodnienia komórki jajowej w połowie cyklu miesięczkowego ($p < 0,01$) [16]. Huras i wsp. na podstawie własnego badania stwierdzili, że tylko 48% ankietowanych posiada taką wiedzę, 36% nie znało odpowiedzi, a 16% łączyło dni płodne z bezpośrednim okresem okołomiesięczkowym [11].

Młodzież nie zna miejsca zapłodnienia komórki jajowej. Najwięcej uczniów (36%) odpowiedziało, że do zapłodnienia dochodzi w jajowodzie, 7% uważało, że proces ten zachodzi w pochwie, 11% wskazało na szyjkę macicy, a 30% na jamę

macicy. W badanej grupie znalazły się również osoby (16%), które nie wiedziały, gdzie następuje poczęcie.

W badaniu Kurzępy i wsp. dla 65,41% respondentów to szkoła okazała się jednym z podstawowych źródeł wiedzy na temat dojrzewania człowieka. Fakt, iż instytucja ta pełni funkcję edukacyjną również w tym obszarze wynika przede wszystkim z organizowania zajęć poświęconych problematyce dojrzewania i seksualności człowieka. Dwie trzecie uczniów potwierdziło, że na lekcjach tych najczęściej rozmawiano o szeroko rozumianym dojrzewaniu człowieka [17]. Na drugiej pozycji znalazła się grupa rówieśnicza (59,26%), a na trzeciej telewizja (43,03%). Dopiero na czwartym miejscu młodzi ludzie umieścili rodzinę, która stanowiła źródło informacji dla mniej niż połowy respondentów (40,41%). Nośnikami wiadomości na ten temat dla niemal 40% badanych była prasa młodzieżowa. Prawie tyle samo osób (36,98%) korzystało w tym zakresie z pomocy Internetu. Jedynie 24,84% młodzieży poszukiwało informacji w prasie oraz wykorzystywało inne źródła wiedzy, np. fachową literaturę [17]. W badaniu własnym głównym źródłem informacji, z jakiego korzystają ankietowani uczniowie, był Internet (68%). W dalszej kolejności respondenci wskazywali na szkołę (60%), rówieśników (33%), rodziców (32%), media (30%), literaturę, (16%), lekarza ginekologa (14%), położną (7%).

Zadziwiający jest fakt, że rodzina zajmuje dalekie miejsce w klasyfikacji podstawowych źródeł wiedzy na temat dojrzewania człowieka. Zapewne dzieje się tak dlatego, że w wielu rodzinach niechętnie podejmuje się rozmowy związane z dojrzewaniem i uświadomieniem seksualnym. Rodzice wydają się niezainteresowani sprawą wychowania swoich dzieci we wskazanym zakresie, unikają tematu, tak naprawdę „uciekają od problemu”, który nie rozwiąże się sam. Są też tacy rodzice, którzy uznają prymat szkoły w edukacji seksualnej, sami nie podejmują tych tematów w rozmowach z dziećmi, ale chcą, aby w szkołach prowadzona była taka edukacja [18].

Zdaniem Kurzępy i wsp. dla młodszych uczniów częściej źródłem informacji o procesach zachodzących w ich organizmie jest szkoła. Młodzież w wieku 15–16 lat w większym stopniu niż ich starsi koledzy korzystała z porad rodziców w tym zakresie. Również prasa młodzieżowa była wśród nich bardziej popularna. Uczniowie powyżej 17. roku życia częściej woleli korzystać z bezosobowych źródeł informacji – Internetu i telewizji. Mieszkańcy miast, mając łatwiejszy niż osoby zamieszkujące tereny wiejskie dostęp do Internetu, częściej wskazywali nań jako nośnik wiedzy o dojrzewaniu [17, 19].

Internet umożliwia dostęp do nieograniczonego zasobu wiadomości, jest swoistym edukatorem dla młodzieży. Oferuje możliwość odkrywania świata, ale może też stać się czynnikiem ingerującym w prywatność, zmieniającym relacje interpersonalne, wpływając na ludzką seksualność i stawiając liczne wyzwania [18]. Badania z USA wykazały, że młodzi ludzie uważają, że edukacja seksualna daje im większą możliwość podejmowania świadomych decyzji dotyczących seksu [20].

WNIOSKI

1. Kobiety potrafią prawidłowo określać pierwszy dzień cyklu miesięczkowego.
2. Uczniowie szkoły zawodowej posiadają najniższy poziom wiedzy na temat jajczkowania.

3. Gimnazjaliści oraz wychowankowie szkoły zawodowej wykazują najniższy poziom wiedzy na temat dni płodnych kobiety.
4. Internet, literatura oraz szkoła są głównymi źródłami wiedzy młodzieży na temat seksualności oraz zmian zachodzących w okresie dojrzewania.

PIŚMIENNICTWO

1. Gaś Z. Wspomaganie rozwoju dziecka. Lublin: Pracownia Wydawnicza Fundacji „Masz Szansę”; 1994.
2. Korsak A. Trudności wieku dojrzewania. Instytut Wydawniczy CRZZ; 1975.
3. Łapińska R. Psychologia wieku dorastania. Wydawnictwo PZWL; 1966.
4. Maxwell R. Dzieci, alkohol, narkotyki. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne; 2000.
5. Błasiak A, Małodzińska W. Kształtowanie kobiecości u dziewczynki wychowywanej bez ojca. *Życie i Płodność* 2010; 2.
6. Nowak M, Gawęda A, Janas-Kozik M. Fizjologiczny rozwój psychoseksualny dzieci i młodzieży. *Seksuologia Polska* 2010; 8(2): 64 -70.
7. Mięśowicz I. Auksologia. Rozwój biologiczny człowieka i metody jego oceny od narodzin do dorosłości. Warszawa: Wydawnictwo APS; 2001;
8. Izdebski Z, Jaczewski A. Tajemnice inicjacji seksualnej. Warszawa: Wydawnictwo DZG UNIPAP – Target; 2003.
9. Mason L, Nyothach E, Alexander K, et al. We Keep It Secret So No One Should Know – A Qualitative Study to Explore Young Schoolgirls Attitudes and Experiences with Menstruation in Rural Western Kenya. *PLOS ONE*. 2013; 8(11): e 79132.
10. Hunter-Geboy C. Edukacja Bez Tabu. Podręcznik do prowadzenia zajęć z młodzieżą na temat seksualności i relacji międzyludzkich. Wydawnictwo Gdańsk; 2009.
11. Huras H, Prażmowska B, Klimek M. Stan wiedzy gimnazjalistów o metodach planowania rodziny. *Położna. Nauka i Praktyka* 2009; 4: 8–11.
12. Biskupska M, Niewiadomski T. Wiedza na temat fizjologii płodności – obszar niezagospodarowany przez sektor edukacji i sektor ochrony zdrowia. *Nowiny Lekarskie* 2011; 80(6): 469–472.
13. Deluga A, Wiśniewska I. Wiedza kobiet na temat planowania rodziny i fizjologii płodności. *Życie i Płodność* 2011; 2.
14. Rao RS, Lena A, Nair NS, “et al”. Effectiveness of reproductive health education among rural adolescent girls: a school based intervention study in Udipi Taluk, Karnataka. *Indian Journal of Medical Sciences* 2008; 62(11): 439–443.
15. Pschyrembel W, Dudenhausen J. Położnictwo praktyczne i operacje położnicze. Wyd.4. Warszawa: Wydawnictwo Lekarskie PZWL; 2009.
16. Ekelin M, Åkesson C, Ångerud M. “et al”. Swedish high school students’ knowledge and attitudes regarding fertility and family building. *Reproductive Health* 2012; 9: 6.
17. Chomczyk I. O seksie – bez wstydu. *Medyk Białostocki* 78–79–80 lipiec – sierpień – wrzesień 2009: 5–6.
18. Imacka J, Bulsa M. Świadomość seksualna młodzieży w polskiej rzeczywistości. *Probl Hig Epidemiol*. 2012; 93(3): 453–456.
19. Kurzępa J, Lisowska A, Pierzchalski A. Prostyucja nieletnich. Raport z badań. Dolny Śląsk: Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej; 2006.
20. Ekstrand M, Engblom C, Larsson M, et al. Sex education in Swedish schools as described by young women. *The European Journal of Contraception and Reproductive Health Care* 2011; 16(3): 210.

Knowledge of adolescents from the Lubaczów county concerning sexual maturation

Abstract

Objective. The objective of the study was the evaluation of knowledge concerning the period of puberty among adolescents attending junior high and secondary schools, and the presentation of problems related with the development of sexuality at that age.

Material and method. The study was conducted at Public Junior High School No. 1, General Secondary School No.1, and School Complex in Lubaczów in the Rzeszów Region. 190 questionnaires were distributed among a randomly selected group of junior high and secondary school adolescents.

Results. The primary sources of knowledge concerning sexuality, changes taking place during the period of puberty are the Internet and school. The knowledge of the course of menstrual cycle was confirmed by 57% respondents. Adolescents from a secondary school, decisively more often than those attending a technical school were aware of the correct terminology pertaining to ovulation.

Conclusions. Women can correctly specify the first day of menstrual cycle. Adolescents attending vocational school possess the lowest level of knowledge concerning ovulation. Those attending junior high and vocational schools showed the lowest level of knowledge concerning the fertile days of a woman’s cycle. The Internet, literature and school are the main sources of adolescents’ knowledge of the problem of sexuality and changes taking place during puberty.

Key words

adolescents, ovulation, effect of family, puberty